

ישוב הפליאה העצומה:

מדוע תיקנו חכמינו להזכיר בברכת מודים רק את נס ניצחון המלחמה ולא את נס הנרות

שנינו בגמרא (שבת כא:): "מאי חנוכה, דתנו רבנן בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה תמניא אינון דלא למספד ודלא להתענות בהון, שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמינים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה".

והנה מה שאמרו: "בהלל והודאה", פירש רש"י כפל הלשון: "לקרות הלל ולומר על הניסים בהודאה". כלומר "בהלל" היא אמירת הלל בתפלת שחרית כל שמונת ימי חנוכה, "והודאה" היא אמירת "על הניסים" בשמונה עשרה בברכת "מודים" שהיא הודאה על הניסים, וכן בברכת המזון אומרים "על הניסים" בברכת "נודה לך" שהיא הודאה, כמבאר בגמרא (שם כד:). "מזכיר בהודאה", וכתבו התוספות (ד"ה בהודאה) הטעם לכן: "דעל הניסים הודאה היא ולא תפלה".

וצריך ביאור מה ראו חכמינו ז"ל על ככה לתקן לומר "הלל והודאה" ולא הסתפקו בהלל לבד, כמו בשלש רגלים בפרט חג הפסח שהם זכר לניסים של יציאת מצרים, ועם כל זאת תיקנו רק לומר "הלל" ולא תיקנו לומר "על הניסים" בברכת מודים. ומצינו ב"שפת אמת" (חנוכה תרל"א ד"ה ענין הלל והודאה) שהביא ביאור על כך בשם זקינו הגה"ק בעל חידושי הרי"ם ז"ע:

"ענין הלל והודאה, ולכאורה אחד הוא. ומאדוני אבי זקני מורי ורבי זצלה"ה שמעתי קיצורי דברים כי הם נגד יהודה ויוסף. והוסיף לי ביאור כי הלל הוא באור נגלה ובהיר. ולא שמעתי יותר". וכן כתב ה"שפת אמת" עוד (שם תרמ"ז ד"ה בענין): "וזהו הלל והודאה, כאשר שמעתי מפי מורי זקני ז"ל כי המה בחינת יוסף ויהודה, כי הלל הוא מלשון (איוב כט-ג) בהלו נרי, שהוא התגלות האור".

ובהשקפה ראשונה דברות קדשו הן כחידה סתומה, כי הן אמת שכפי הנראה כוונתו שלשון "הודאה" שייך לשם "יהודה", כמו שכתוב (בראשית

כט-לה): "ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את ה' על כן קראה שמו יהודה". אולם מדוע באמת הזכירה לאה אצל יהודה לשון "הודאה" ולא לשון "הלל". זאת ועוד, מה ענין "הלל" שהוא מלשון "בהלו נרי" ליוסף הצדיק.

עוד ראוי להתבונן בנוסח "על הניסים" שתיקנו לומר בברכת מודים, שהרחיבו להזכיר ולפרט בו רק את הנס של ניצחון המלחמה של החשמונאים על היוונים: "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל, להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, רבת את ריבם, דנת את דינם, נקמת את נקמתם, מסרת גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוסקי תורתך".

וכבר התפלאו המפרשים פליאה עצומה וינועו אמות הסיפים, מה ראו החשמונאים לתקן ב"על הניסים" הודאה רק על הנס של ניצחון המלחמה, ולא הזכירו כלל את נס הדלקת המנורה כי אם בסתם: "והדליקו נרות בחצרות קדשך", והיה להם להזכיר גם את הנס שמצאו רק פך אחד של שמן טהור, שלא היה בו להדליק אלא יום אחד ונעשה נס שהדליקו ממנו שמונה ימים, שהרי על נס זה תיקנו שמונת ימי חנוכה.

מהר"ל מפראג: עיקר הנס הוא ניצחון המלחמה

פתח דברינו יאיר בדברי המהר"ל מפראג בחידושי אגדות (שבת כא: ד"ה כשנכנסו יוונים להיכל) שהרגיש בקושיא זו, ותייך כי עיקר הנס של חנוכה היה בניצחון המלחמה של החשמונאים על היוונים, והנה הדברים בלשון קדשו:

"ואם תאמר וכי בשביל שנעשה להם נס בהדלקה, ולא היה זה רק לעשות מצות הדלקה היו קובעין חנוכה, וכל נס שחייב להודות ולהלל הוא בשביל הצלתו, ולא בשביל שנעשה לו נס לעשות המצוה, וראיה כי בעל הניסים לא הזכירו הנס של הנרות כלל. ויש לומר שעיקר מה שקבעו ימי חנוכה בשביל מה שנצחו את היוונים, רק

שלא היה נראה שהיה ניצחון על ידי נס השי"ת שעשה זה, ולא מכוחם וגבורתם, ולפיכך נעשה הנס על ידי נרות המנורה, שידעו שהכל היה בנס המלחמה גם כן".

ביאור דבריו הקדושים, כי עיקר חשיבות הנס של חנוכה היא ניצחון המלחמה, שיצאו החשמונאים הכהנים הקדושים במלחמת מצוה, למרות היותם מעטים וחלשים, כנגד מלכות יון הרשעה שעמדה על ישראל להשכיח מהם תורת ה', שהרי לולי ניצחון המלחמה כנגד היוונים ששלטו בישראל, וגזרו עליהם גזירות שלא לקיים המצוות, לא היתה שום תועלת בנס הנרות.

אך מאחר שיש מקום לטעות שניצחון המלחמה היה בדרך הטבע, כי לפעמים גם מעטים וחלשים הנחושים מאד עלולים לנצח את הרוב, לכן עשה הקב"ה את הנס עם הנרות שהיה למעלה מדרך הטבע, כדי שישכילו להבין מזה שגם ניצחון המלחמה היה נס אלא שהיה מלוכב בתוך הטבע, ולכן לא הזכירו ב"על הניסים" רק הנס של ניצחון המלחמה.

אולם כל מתבונן ישכיל ויבין כי דברי המהר"ל עדיין צריכים תוספת ביאור, כי הן אמת שהקב"ה עשה את נס הנרות כדי להוכיח שגם ניצחון המלחמה היה בנס, אולם מאחר שאנו רואים כי חכמינו ז"ל מצאו לנכון לתקן מצוה מיוחדת להדליק נר חנוכה, זכר לנס הגדול שעשה הקב"ה עם ישראל בהדלקת נרות, מדוע לא תיקנו להזכיר בברכת מודים גם את נס הנרות.

תכלית כל הניסים להכיר בניסים הנסתרים בתוך הטבע

ונראה לברר מקחו של צדיק דברי המהר"ל מפראג, על פי יסוד נפלא שלימד אותנו הרמב"ן בסוף פרשת בא (שמות יג-טז) בענין הניסים של יציאת מצרים, כי תכלית כל הניסים שעשה עמנו הקב"ה ביציאת מצרים למעלה מן הטבע, היא כדי שנכיר על ידם בניסים הגדולים הטמונים בתוך הנהגת הטבע מדי יום ביומו, ובלשון קדשו:

מהר"ל: עיקר נס חנוכה היה ניצחון המלחמה, ונס הנרות לא בא אלא לגלות שהניצחון היה למעלה מדרך הטבע

פתרון החידה שהביא ה"שפת אמת" בשם החידושי הרי"ם: הלל הוא כנגד יהודה והודאה כנגד יוסף

יסוד גדול: "הלל" הוא רק על ניסים שלמעלה מדרך הטבע, "הודאה" היא על ניסים נסתרים בתוך הטבע

בברכת מודים תיקנו להזכיר רק את נס המלחמה שהיה לבוש בתוך הטבע, כדי לעקור בכך את כפירת היוונים

והודאה, וצריך ביאור מה שקבעו ימים טובים בשני העיניים של הלל והודאה ולא הסתפקו באחד מהם. והנה מה שמצינו על כך ביאור על כך בדברי ה"שפת אמת" (חנוכה שנת תרל"ה):

"הלל והודאה. נראה דהלל נתקן על נס הנרות, כי בהודאה לא נזכר הנס, וגם כי הודאה שייך על דבר שאין יכול להתקיים בלא זה ומודה להשי"ת שעזרהו, כמו (ברכות נד:) ארבעה שצריכין להודות, ולכך ההודאה נתקן על ההצלה, והלל על נס הנרות שהיה רק לתוספות חיבה ולשמחה יתירה, ועל זה שייך הלל."

כלומר ה"שפת אמת" מבאר כי מה שקבעו ימי חנוכה "בהלל והודאה", הוא כדי לומר "הלל" מיוחד על נס הנרות שעשה הקב"ה להראות תוספת חיבה לישראל, ולומר "הודאה" מיוחדת על נס ניצחון המלחמה שלא היו יכולים להתקיים בלי הניצחון. ונראה להוסיף תבלין לדבריו הקדושים, לבאר מה ראו חכמינו ז"ל להפריד בין שני הניסים - הלל על נס הנרות והודאה על נס המלחמה ולא כללו אותם יחד. זאת ועוד, מדוע מתאים לומר "הלל" על נס הנרות, ולשון "הודאה" על ניצחון המלחמה ולא להיפך.

נקדים להניח אבן הפינה יסוד גדול לבאר ההבדל בין "הלל" ובין "הודאה", כי "הלל" הוא רק על ניסים שהיו למעלה מדרך הטבע, ואילו "הודאה" היא על ניסים הנסתרים שבתוך הטבע. ונראה להביא ראיה ברורה לכך ממה ששינו בגמרא (שבת קיח:): "הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף."

יש לתמוה שהרי חכמינו ז"ל עצמם תיקנו להודות לה' שלש פעמים ביום בברכת מודים: "על חיינו המסורים בידך, ועל נשמותינו הפקודות לך, ועל נסיך שבכל יום עמנו, ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובוקר וצהריים". הרי שאנו מודים לה' בכל יום על הניסים והנפלאות שהוא עושה עמנו, מדוע אם כן האומר הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף.

התורה, רק להאמין שאין שום הנהגה למעלה מן הגלגלים, והכל הוא בטבע הגלגלים ושפיתת הכוכבים... והנה מלכות הזאת מצד הסטרא אחרא אשר רצונם ומגמתם היה להשכיח התורה, זה היה שמם בסטרא אחרא יו"ן בגימטריא גלג"ל."

ולפי דברי הרמב"ן יש להוסיף תבלין לבאר הלשון: "להשכיחם תורתך", שהרי כבר הבאנו לשון הרמב"ן: "שאיין לאדם חלק בתורת משה רבינו, עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו, שכולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם", נמצא לפי זה כי על ידי שביקשו היוונים לעקור האמונה בהשגחת ה' בתוך הטבע, הנה ביקשו בכך להשכיח תורת ה' מישראל.

הנה כי כן ירווח לנו להבין מה שכתב המהר"ל: "שעיקר מה שקבעו ימי חנוכה בשביל מה שנצחו את היוונים", שהרי תכלית האמונה היא להאמין באמונה שלימה, שגם מה שנראה כהנהגת הטבע היא השגחת ה' בתוך הטבע, ואמונה זו היא הניצחון האמיתי על היוונים שביקשו לעקור את האמונה לתלות הכל בהנהגת הטבע.

ועל כך מוסיף המהר"ל: "רק שלא היה נראה שהיה ניצחון על ידי נס השי"ת שעשה זה ולא מכוחם וגבורתם", ועלולים ח"ו ליפול ברשת קליפת יון שהניצחון היה בדרך הטבע, "ולפיכך נעשה הנס על ידי נרות המנורה שידעו שהכל היה בנס המלחמה גם כן".

כלומר מה שהוסיף הקב"ה לעשות את נס הנרות שלא כדרך הטבע הוא ממש כדברי הרמב"ן, כדי שעל ידי נס הנרות שהיה ברור לכל שהיה למעלה מדרך הטבע, יבואו להאמין גם בנס ניצחון המלחמה שהיה מלוכש בתוך הטבע, ולכן לא הזכירו בברכת מודים רק את נס ניצחון המלחמה, שהוא העיקר להשריש בישראל האמונה בהנהגת הטבע.

לשון "הלל" על ניסים שלמעלה מדרך הטבע

בדרך המלך נלך לבאר לפי זה מה שאמרו בגמרא: "קבעו ועשאו ימים טובים בהלל

"ומן הניסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו, עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו, שכולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריחונו ענשו, הכל בגזירת עליון כאשר הזכרתי כבר".

ביאור דבריו הקדושים, על פי הידוע שאסור להתפלל על הנס כמבואר ב"ספר חסידים" (אות תשצד): "ואסור להתפלל שיעשה לו הקב"ה נס בשינוי העולם". והביא ראיה לכך ממה שמבואר בגמרא (תענית כד.) כי אסור להתפלל על האילן שיוציא פירות קודם זמנו. והביאור בזה כי הקב"ה ברא את העולם כדי שיתנהג בדרך הטבע, ועם כל זאת יאמין האדם באמונה שלימה שהקב"ה מנהיג את הטבע.

לכן אסור להתפלל על הנס כי אין הקב"ה חפץ לשנות את הטבע, אלא שביציאת מצרים שהיו ישראל שקועים במ"ט שערי טומאה, עשה הקב"ה עממה ניסים למעלה מדרך הטבע כדי להשריש בהם אמונת ה', אבל עיקר התכלית היא כמו שכתב הרמב"ן, כדי שעל ידי זה יבואו להאמין באמונה שלימה גם בהנהגת ה' שבתוך הטבע: "ומן הניסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה".

יו"ן בגימטריא גלג"ל שהאמינו רק בחכמת הגלגלים

לפי דברי הרמב"ן יומתק להבין מה שתיקנו ב"על הניסים": "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך", על פי המבואר בספרים הקדושים כי היוונים האמינו רק בחכמת הטבע, וכפרו בהשגחת ה' בתוך הטבע, כמבואר במדרש (בר"ב ד:): "וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן, שהיתה אומרת להם, כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל".

וביאר ב"שערי שמחה" להגה"ק רבי שמחה בונם סופר [בנו של ה"כתב סופר"] (חנוכה ד"ה במדרש) הטעם שגזרו לכתוב דוקא על קרן השור, על פי מה שכתוב (ישעיה א-ג): "ידע שור קונוה". הרי שהשור מכיר מי הוא בעליו, לכן גזרו לכתוב דוקא על קרן השור שאין להם חלק ח"ו באלקי ישראל, אלא יאמינו בכוחות עצמם בבחינת (דברים ח-יז): "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה".

ומה מתוקים הם דברי מאורו של עולם ה"בני יששכר" (כסלו-טבת מאמר ד אות מז) שביאר הנוסח: "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך", בלשון קדשו:

"יון זה שמם לדראון ולחרפות, יו"ן בגימטריא גלג"ל, זה היה כל מגמתם להשכיח מישראל

רק על ניסים גלויים של יציאת מצרים ודומיהם, עם כל זה אנו מודים לה' בברכת "מודים" כל יום: "ועל נסיך שבכל יום עמנו, ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובוקר וצהריים", כי הודאה זו היא על הניסים הנסתרים בתוך הטבע שהקב"ה עושה עמנו בכל יום.

לאה הראשונה שהודתה לה' על הנהגת הטבע

והנה מה שמצאתי עוד ראייה ברורה לביאור הזה בין הלל להודאה בתורתו של ה"כתב סופר" פרשת ויצא, על מקרא שכתוב כשילדה לאה את יהודה (בראשית כט-ל): "ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את ה' על כן קראה שמו יהודה". שנינו על כך בגמרא (ברכות ז:): "מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שהודה להקב"ה, עד שבאתה לאה והודתו שנאמר הפעם אודה את ה'".

מתמה על כך ה"כתב סופר": "והוא תמוה, וכי האבות לא הודו לה' על הנסים שעשה להם, הלא הקריבו קרבנות ושבחו לה'". ומתריץ בלשון קדשו: "ונראה לי על פי מה שאמרת טעם לשבח על מה שאמרו חכמינו ז"ל (שבת קיח:): כל האומר הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף, וצריך ביאור למה, וכי בשביל שהוא זוכר חסדי ה' תמיד יפסיד ויענש".

ומבאר הענין בזה: "כי באמת צריך אדם להודות בכל יום ויום על הטוב שעושה עמו בכל עת ושעה, ואמרו ז"ל (ב"ר יד-ט) כל הנשמה תהלל יה (תהלים קנ"ו), על כל נשימה ונשימה, הגם שזה בכל אדם ואין זה חוץ לטבע ואין לו יתור מכל בני אדם, צריך להודות לו עליו ולהכיר מה רב טובו ומה גודל חסדו.

והנה כשרואה אדם שנעשה לו נס שלא בטבע, מוצא עצמו מחוייב להודות לה' ולספר גבורותיו, אבל על מה שיש לו בטבע דבר הנהוג אינו מתעורר להודות לה' עליו. ולכן מי שאינו אומר בכל יום רק ההלל המסודר לנו, להודות על ניסים שעברו שנעשו לאבותינו במצרים, ואינו מודה רק עליהם זה כמחרף ומגדף, שמראה בזה שאינו מכיר טובות ה' עליו, רק עולם כמנהגו וטבעו נוהג, והוא פירוש נכון.

ואומר מעתה, בודאי אברהם ויצחק הודו ושבחו לה' כמפורש, אבל להם נעשו ניסים שלא בטבע, ואין חידוש כל כך שמצאו עצמם מחוייבים להודות ולשבח ולזבוח לפני ה' זבחי תודה, אבל בלאה מצינו שנתנה תודה לה' בהיוולד לה בן, הגם שכן בטבע וכמה נשים מולידות כמה בנים, מכל מקום לא תלתה במקרה וטבע, והיא היתה הראשונה שמצינו בה הודאה כזו ושבחוה חכמים".

עבודת ישראל בשם המגיד ממעזריטש: הודאה היא בבחינת: "מודים מכלל דפליגי", המתאים להנהגת הטבע

בני יששכר: יו"ן בגימטריא גלג"ל, כי האמינו רק בגלגלי הטבע של הכוכבים והמזלות וכפרו בהשגחת ה'

שרו של עשו פגע בכף ירך יעקב שהיא מדת ההוד, שלא לכרוע ברך לפני ה' להודות לו על כל עניני הטבע

"כשעמדה מלכות יון הרשע על עמך ישראל" - עמידה איתנה לקלקל את דרכם שלא יכרעו ברך לפני ה'

דבר זה למדתי ממשנתו הטהורה של ה"עבודת ישראל" (סוף פרשת ראה) שכתב בשם רבו המגיד ממעזריטש זי"ע:

"והנה מי שמסיר המסך המכדיל נקרא המאמין, כי אמר לנו אדומו"ר הגאון מוריני הרב דוב בער זצ"ל, כי לכן נקרא הוד מלשון (עירובין יב.) מודים מכלל דפליגי, כי במקום שאין פלוגתא לא שייך לשון הודאה, רק במקום דפליגי אז מכונה בלשון הודאה, כלומר אף על גב דפליגי יש לך מי שמודה בדבר".

ונראה לפרש כוונתו כי הודאה היא על הנהגת הטבע, אשר למראית עין אינו ניכר בגלוי כי יד ה' עשתה זאת, ולכן יש מקום לכופרים בהשגחת ה' לבוא בטענת שוא שהכל מתנהג בדרך הטבע. אך אנו זרע קודש בני אברהם יצחק ויעקב "מודים" לה' על כל מה שהוא מנהיג אותנו בהנהגת הטבע: "מודים מכלל דפליגי" - אפילו על הנהגת הטבע שהכופרים חולקים עליה, אנו מודים לה' שמנהיג אותנו בניסים המוסתרת בתוך הטבע.

נפלא לצרף בזה מה ששנינו בגמרא (נדה לא.):

"דרש רב יוסף, מאי דכתיב (ישעיה יב-א) אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני, במה הכתוב מדבר, בשני בני אדם שיצאו לסחורה, ישב לו קוץ לאחד מהן התחיל מחרף ומגדף, לימים שמע שטבעה ספינתו של חבירו בים, התחיל מודה ומשבח, לכך נאמר ישוב אפך ותנחמני, והיינו דאמר רבי אלעזר, מאי דכתיב (תהלים עב-יח) [ברוך ה' אלקים אלקי ישראל] עושה נפלאות לבדו, וברוך שם כבודו לעולם, אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו".

והנה ענין זה הוא בבחינת הודאה: "מודים מכלל דפליגי", שהרי למראית עין מה שישב לו קוץ הוא דבר רע, אבל אחר כך מתגלה שכל זה היה מן השמים לטובתו. וזהו שמביא הגמרא על כך מקרא שכתוב: "אודך ה' כי אנפתי ביי" - "אודך" דייקא שהיא לשון הודאה. הנה כי כן אף שאסור לומר "הלל" בכל יום, כי לא תיקוהו

ונראה ליישב על פי מה שביאר ב"משך חכמה" (פרשת בחוקותי ד"ה ונתתי גשמיכם) הטעם שהאומר הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף:

"הענין דהנהגה הניסיית היא אינה תכליתית, שהשם ברא העולם שתתנהג באופן הטבע... והטבע הוא רק ניסים רצופים אשר מתרגל עין הרואה... ולמען שלא יטעה האדם וישכח בורא ומסדר ומשגיח מהטבע, ויחשוב לרוב הרגלו כי הטבע היא בעצמה להפרידה מיוצרה לכן יש ניסים, אבל אינם תכליתיים, והניסים הוא רק להעיר לבות בני אדם על מפעלות הבורא ברוך הוא בהטבע כי היא ידו והשגחתו הטהורה.

ולכן האומר הלל הגדול בכל יום, שמורה שראוי להודות רק על הנך פעולות שעל דרך נס, אבל מפעלות הטבע אין צריכים להיוצר אחרי שבראן הרי זה מחרף ומגדף, אבל (ברכות ד:) כל האומר תהלה לדוד בכל יום, שזה מדבר על מפעלות סידור הטבעי אשר בכל יום, כמבואר, מובטח שהוא בן העולם הבא".

הרי לנו דברים ברורים כי אמירת "הלל" היא רק על ניסים ונפלאות שלא כדרך הטבע, ומטעם זה תיקנו חכמינו ז"ל לומר הלל בשלושת הרגלים שהם זכר ליציאת מצרים, שהיו שם ניסים למעלה מדרך הטבע, ולכן האומר "הלל" בכל יום הרי זה מחרף ומגדף, כי הוא מגלה דעתו בכך שאין ראוי להודות לה' רק על ניסים שלמעלה מדרך הטבע. וזהו שכתב ה"שפת אמת" הנ"ל בשם החידושי הרי"ם, כי "הלל" הוא מלשון "בהלו נרי", שהוא גילוי האור בנס למעלה מדרך הטבע בלי שם הסתר.

לשון "הודאה" על ניסים מוסתרים בתוך הטבע

הנה כי כן נבוא לבאר לפי זה ביאור ענין "הודאה", כי בעוד שענין "הלל" הוא על ניסים שלמעלה מדרך הטבע, הרי שענין "הודאה" הוא להודות לה' על הניסים הנסתרים שבתוך הטבע.

חידושי הרי"ם: הלל והודאה בבחינת יוסף ויהודה

ועתה בא וראה כי על פי האמור יפתח לנו פתח, לפתור את החידה הסתומה שהביא ה"שפת אמת" בשם זקיננו הגה"ק בעל חידושי הרי"ם, כי הלל והודאה הם כנגד יהודה ויוסף, כי כאשר נתבונן נראה כי יוסף נולד לרחל למעלה מדרך הטבע, שהרי הפסוק מעיד (בראשית כט-לא): "וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה ורחל עקרה". נמצא לפי זה כי רחל ילדה את יוסף שלא כדרך הטבע, לכן "הלל" שהוא על ניסים למעלה מדרך הטבע שייך ליוסף, וזהו שאמר החידושי הרי"ם כי "הלל" הוא מלשון: "בהלו נרי" שהיא התגלות האור בלי הסתר.

אבל לאה שהקב"ה פתח מיד את רחמה, הלא עלולים לחשוב שילדה את בניה בדרך הטבע, לכן נתחכמה לאה בלידת יהודה לשון הודאה: "הפעם אודה את ה' על כן קראה את שמו יהודה", משום שהשכילה להבין כי גם מה שילדה בדרך הטבע היה בעצם נס המלוּבש בתוך הטבע, כמו שכתוב: "ויפתח את רחמה", נמצא כי ענין "הודאה" על ההנהגה של דרך הטבע שייך ליהודה.

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו לראות מעט מזעיר, מה עמקו מחשבות חכמינו ז"ל שקבעו את ימי חנוכה "בהלל והודאה", כי אמירת "הלל" כל יום היא על נס הנרות שהיה למעלה מדרך הטבע, אולם הלא כבר למדנו מדברי הרמב"ן: "ומן הניסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה". לכן הוסיפו חכמינו ז"ל לתקן "הודאה" בנוסח "על הניסים" בברכת מודים, כדי להודות לה' גם על ניצחון המלחמה של החשמונאים, שדוקא שם יש מקום לטעות שהניצחון היה בדרך הטבע.

יומתק להבין בזה מה שתיקנו לאומרה דוקא בברכת "מודים", כי שם צריך להודות לה' על הנהגת הטבע שהיא בבחינת "מודים" – "מודים מכלל דפליגי". ויש להוסיף פרפרת לבאר בזה מה שמבואר ב"פרי עץ חיים" לרבינו האריז"ל (שער העמידה פרק כ), כי בברכת "מודים" ישנן פ"ו תיבות כמספר שם אלה"ם, על פי המבואר ב"פרדס רמונים" להרמ"ק (שער יז פרק ד), כי הנהגת הטבע שרשה משם אלה"ם בגימטריא הטב"ע, והנהגה שלמעלה מן הטבע שרשה משם הוי"ה המהוה כל הויות.

הנה כי כן מטעם זה ישנן בברכת "מודים" פ"ו תיבות כמספר שם אלה"ם בגימטריא הטב"ע, ללמדנו כי ההודאה בברכת "מודים" היא להודות

לה' אפילו על דברים שהם בדרך הטבע, ומטעם זה תיקנו להודות על ניצחון המלחמה דוקא בברכת "מודים", כדי להודות לה' גם על מה שנראה כדרך הטבע. [ויש להוסיף כי הל"ל הודאה בגימטריא אלה"ם, לרמז שטובים השנים לבטל הטעות בהנהגת הטב"ע שעולה אלה"ם].

מתתיהו תיקן מדת הוד לשמונת ימי חנוכה

בדרך זו במסילה נעלה לבאר ביתר שאת הטעם שהקפידו חכמינו ז"ל, להזכיר בברכת מודים רק את נס ניצחון המלחמה ולא הזכירו כלל את נס הנרות, בהקדם לבאר הנוסח ב"על הניסים" לחנוכה: "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך". ודקדקו המפרשים מה ראו על ככה להזכיר לשון עמידה: "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל".

ונראה לבאר הענין בזה על פי דברי רבינו האריז"ל ב"פרי עץ חיים" (שער החנוכה), הטעם שתיקנו חכמינו ז"ל לומר "על הניסים" בברכת מודים, לפי המבואר בזוהר הקדוש (בראשית כו:): כי ה"ס"מ שרו של עשו פגע בכף ירך יעקב ברגלו השמאלית שהיא כנגד מדת הוד, ומתתיהו בן יוחנן כהן גדול תיקן בשמונה ימי חנוכה את הפגם במדת הוד, ולכן תיקנו לומר "על הניסים" בברכת ההודאה "מודים".

והנה מצינו ביאור נפלא על כך בדרך עבודה השווה לכל נפש ב"יטב פנים" (מאמר הוד והדר לחנוכה אות א):

"מבואר בספרים הקדושים סוד חנוכה, כי ה"ס"מ בהיאבקו עם יעקב נגע בכף ירכו ונפגם מדת הוד, על כן תקנו הימים האלו בהלל ובהודאה לתקן מדה זו עד כאן דבריהם. נראה לי ביאור הענין על פי פשוטן של דברים להסביר, כי שמעתי מה שאומרים בשבת קודש (שחרית ובמקהלות) ש'כן חיובת כל ה'יצורים ראשי תיבות שכחה.

הענין כי איך יצאנו ידי חובותינו, מה שאנו חייבין להלל ולהודות לשמו יתברך בכל עת ובכל שעה על רוב נפלאותיו וטובותיו, וכמו שנאמר (תהלים קנו) כל הנשמה תהלל, ואמרו ז"ל (ב"ר יד-ט) על כל נשימה ונשימה תהלל, ומי גבר יזכה לזה לפרוע חובות השבח וההודאה לשמו יתברך.

אבל המליצה עבור זה כי ראשי תיבות ש'שכן חיובת כל ה'יצורים... להודות להלל הוא שכח"ה, שמה שאינו משבח ומהלל הוא מחמת שנטבע בנו

כח השכחה, לשכוח טובותיו ונפלאותיו אשר הם בכל עת ובכל שעה, ואין בעל הנס מכיר את ניסו (גדה לא), עד כאן שמעתי.

והנה הענין השכחה נובע ממה שנגע [ה"ס"מ] בכף הירך בגיד הנשה, ופירש הזוהר (פרשת וישלח קע): גיד דאיהו מנשה לבני נשא מפולחנא דמאריהון, [גיד שהוא משכח בני אדם מעבודת אדונם], ותמן הוא רביע יצר הרע [שם שורה היצר הרע] עיין שם. ועל ידי זה שוכח להודות ולהלל. וזהו שאמרו שנפגם מדת הו"ד, ולזה תקנו בימים אלו זכר להניסים שנעשו בימים ההם, למען ישים האדם אל לבו לזכור תמיד נפלאותיו וחסדיו העודפים על האדם, להודות ולהלל לשמו יתברך, ובזה יתוקן מדת הוד".

"כשעמדה מלכות יון הרשעה" - שלא לכרוע ברך לפני ה'

ונראה להוסיף תבלין לדבריו הקדושים, כי מה שפגע ה"ס"מ ברגל שמאל של יעקב שהיא כנגד הוד, הכוונה בזה על פי מה ששינו בגמרא (ב"ק טז): "שדרו של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש, והני מילי דלא כרע במודים". מבואר מזה שצריך לכרוע ברך בברכת מודים, להודות ולהלל לה' על כל הטוב אשר גמלנו, וכאשר אינו כורע ברך לפני ה' הרי זה פגם במדת "הוד" שאינו מודה לה' כראוי.

מעתה יומתק להבין מה שתיקנו לומר: "כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל" – "עמדה" דייקא בקומה זקופה, שביקשו להכניס בישראל מחשבת פיגול שלא לכרוע ברך לפני ה' להודות לו על כל עניני הטבע, כי לפי דעתם המקולקלת עולם כמנהגו נוהג בדרך הטבע ח"ו בלי שום מנהיג לבירה.

הנה כי כן מטעם זה נתחכמו חכמינו ז"ל לקבוע את ימי חנוכה "בהלל ובהודאה", כל אחד במקומו המיוחד לו, אמירת "הלל" על נס הנרות שלא כדרך הטבע בתפלת שחרית, ונתינת "הודאה" על נס ניצחון המלחמה מלוּבש בדרך הטבע בברכת "מודים", כדי להשריש בנו האמונה הנצחית לכרוע ברך לפני ה' על כל עניני הטבע, ולעקור בכך הדעות הכוזבות של היוונים "בימים ההם", וממשיכי דרכם המינים והאפיקורסים "בזמן הזה", הכופרים בהשגחת ה' בתוך הטבע, ולגלות אמונתנו הטהורה שכל עניני הטבע מעשי ה' הם בהשגחה פרטית, כמו שכתוב (דברים ד-ט): "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד".

לעילוי נשמת הגאון רבי שלום חיים בן עליזה זצ"ל נדבת דה. רפאל ולימור מהדב הי"ו

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com